

Eila Tulkki-Pietikäinen

Vuosikymmenten virta

Lehtorina Savonlinnan seminaarissa ja
opettajankoulutuslaitoksessa
1953–1983

Savonlinnan seminaarin alkuvaiheita

Maamme kansakouluissa oli 1940-luvun lopulla huomattava opettajapula. Vuosikymmenen vaihteessa työskenteli Suomessa lähes kolme tuhatta muodollista kelpoisuutta vailla olevaa opettajaa. Opettajavajauksen lieventämiseksi ryhdyttiin opettajanvalmistuslaitoksissa järjestämään varsinaisen koulutuksen ohella pätevöitymiskoulutusta opettajina jo toimineille. Savonlinnan seminaarinkin ensimmäiset opiskelijat olivat opettajina toimineita, keskikoulun tai lukiota käyneitä poikkeuskurssilaisia. Vuoden 1950 alusta annettiin laki kansakoulunopettajien valmistuksen lisäämisestä ja tehostamisesta. Saman vuoden alussa säädettiin myös, että Savonlinnaan perustetaan keskikoulupohjainen, nelivuotinen naisseminaari, jonka toisessa osastossa valmistetaan kansakoulunopettajia ja toisessa kotitalousopettajia.

Syksyllä 1951 kouluhallitus ilmoitti kansakouluntarkastajille, että mikäli varoja saadaan, tulitisiin epäpätevinä toimineille, keskikoulun käyneille opettajille järjestämään seminaareissa valmistusta kansakoulunopettajan pätevyYTEEN. Koulutuksen sisällöksi määriteltiin ominpäin opiskelu eli itseopiskelu, kuuden viikon kesäoppijakso ja kahden vuoden seminaariopiskelu. Vuonna 1953 annettiin asetus Savonlinnan seminaarin perustamisesta ensimmäisestä päivästä elokuuta lukien, aluksi vain kansakoulunopettajia valmistavana laitoksena.

Seminaarin toiminta alkoi kuitenkin valtioneuvoston päätöksellä jo kesällä 1952 epäpätevinä opettajina toimineiden, keskikoulun käyneiden miesten kesäkurssilla, joka sitten jatkui kahden ja puolen vuoden pituisena seminaariopiskeluna syksyllä 1952 ja sai rinnalleen naisluokan, joka oli käynyt vastaavan kesäkurssin Heinolassa. Lukuvuotena 1952–1953 käynnistyi myös keskikoulun käyneiden naisten ja miesten nelivuotinen koulutus. Seminaari alkoi Savonlinnan kaupungin vuokraamassa Puistokadun kansakoulun ylimmässä kerroksessa. Kaupungin entisessä sähkölaitoksessa oli miesten veisto- ja metallipaja. Lisäksi oli käytössä lyseon tiloja. Ruokailu oli järjestetty Kylpylaitoksen kasinolle. Kylpylaitoksen omistama Vuorilinna toimi 60-paikkaisena oppilasasuntolana.

Seminaarin toiminnan käynnisti virkaatekevänä johtajana Heinolan seminaarin matematiikan lehtori, filosofian maisteri Anna Kekkonen, joka sai valtakirjan seuraavan vuoden alusta alkaen ja oli siinä toimessa seminaarivaiheen loppuun saakka. En-

simmäisen vuoden opettajakuntaan kuuluivat lehtoreina Kalevi Tamminen, Eila Wanne, Torsten Strandman ja Tuija Lehtonen sekä opettajat Sampsa Leimu, Mirjam Uusisaari, Kirsti Luukkonen ja Liisa Mäkitalo. Torsten Strandman toimi matematiikan ja luonnonopin lehtorina vuoteen 1973, jolloin seminaarivaihe päättyi. Seminaarin tulo Savonlinnaan oli hyvin odotettu tapahtuma pienelle kaupungille ja samoin koko Itä-Savolle. Tuskinpa täällä ilman seminaarin tuloa olisi nykyistä yliopistoaakaan.

Johtaja Anna Kekkonen

Seminaarin johtaja, filosofian maisteri Anna Kekkonen oli syvästi kristillinen persoona. Hänet muistetaan velvollisuudentuntoisena johtajana, lämpimänä ihmisenä, mutta myös aikansa opettajakasvatuksen vakaana vaalijana. Hänen käytöksensä ja esimerkinsä heijastuivat ympäristöön. Hän seurasi aikaansa, kannusti uudensuomenmenetelmiin ja kokeiluihin ja oli kiinnostunut kollegojensa töistä. Muistuu mieleeni, kuinka hän joka kevät tuli katsomaan laboratorioaluokkaani biologian ja maantieteen työnäyttelyjä ja oli aina yhtä ihastunut. Hän oli myös hyvin vieraanvarainen. Usein

Savonlinnan seminaarin lehtorit ja opettajat sekä harjoituskoulun opettajat keväällä 1955. Ylärivissä vasemmalta Marja Savolainen, Lauri Eurala, Liisa Mäkitalo, Kerttu Sihvola, Tyyne Karttunen, Eila Tulkki-Pietikäinen, Raili Manninen, Jouna Jansson, Jouko Manninen, Eila Immonen, Anna Pesonen ja Niilo Pietikäinen; keskirivissä vasemmalta Inkeri Juvonen, Armi Kuutti, Maija Rämänen, Allan Granberg, Eila Ojanen, Tyyne Koponen ja Mirja Uusisaari; alarivissä vasemmalta Pentti Merenkylä, Oiva Saarelma, Jaakko Kosonen, Sointu Strandman, Anna Kekkonen, Torsten Strandman ja Pentti Hakala. (Kuva Eila Tulkki-Pietikäisen yksityisarkistosta.)

hän kutsui meitä kotiinsa. Joka joulukuinen juhla oli yhdeksäntenä päivänä, Annan päivänä, jolloin hän tarjosi koko seminaarin väelle annanpäiväkahvit seminaarin kahviossa.

Usein hän pani toimeen myös paikkakunnalla erilaisten onnettomuuksien uhreiksi joutuneille perheille keräyksiä joko raha- tai muuna tarpeellisenä apuna. Muistettavia ovat hänen lukuisat aamuhartautensa, joissa hän toi esille niitä ikuisia arvoja, jotka ovat elämämme kivijalka ja päämäärä. Yhteiskunnallisena vaikuttajana hän toimi kaupungin hallintoelimissä ja oli myös viimeiseen saakka maakunnan edustajana koko maata käsittävässä kirkolliskokouksessa.

Alussa oli taulu ja liitu...

Työni Savonlinnan seminaarin biologian, maantieteen ja maatalouden lehtorina alkoi elokuussa 1953. Oli lämmin ilta, kun joukko toisilleen vieraita opettajia ja oppilaita nousi hieman jännittyneinä Puistokadun kansakoulun yläkertaan. Avajaiset pidettiin koulun kauniissa ja valoisassa juhlasalissa, johon me opettajat marssimme tummissa puvuissa. Virallisissa juhlissa esiinnyimme aina siten pukeutuneina. Tämä käytäntö vallitsi pitkään vielä 1960-luvulla. Ohjelma oli vuodesta vuoteen samantapainen: hartauspuhe, solisti- tai kuoroesitys, johtajan juhlapuhe ja loppuvirsi. Ensimmäisissä avajaisissa, joissa itse olin, esiintyi Martti Talvela, seminaarin silloinen opiskelija. Hän lauloi Löven ”Kellon”.

Seuraavana aamuna alkoi työ. Voi rehellisesti sanoa, että se alkoi tyhjin käsin. Niin kuin korvenraivaajalla oli edessään apea asetelma, suo ja kuokka, niin oli minulla taulu ja liitu. Onneksi Puistokadun kansakoululla oli melko täydellinen opetuskuva- ja karttakokoelma, jota meidän annettiin käyttää hyvin auliisti. Positiivista oli myös se, että saimme käyttööme Lindforsin kaupungille lahjoittaman monilajisen eläinkokoelman, jonka oli kaaoksesta Puistokadun koulun ullakolta puhdistanut ja kunnostanut seminaarimme silloinen opiskelija Erkki Virolainen, joka valmistui siten luontoa harrastavaksi kansakoulunopettajaksi. Tämä kokoelma jouduttiin uuden seminaarirakennuksen valmistuttua luovuttamaan kuitenkin kaupungin yhteiskoululle.

Havaintovälineistä oli huutava puute. Oli vain yksi rainakone ja episkooppi kuvi-en heijastamiseen. Niitä sitten lainattiin luokasta luokkaan. Oli myös yksi mikroskooppi, jonka johtaja oli saanut lahjaksi jostakin liikkeestä. Siihen preparoin näytteen, ja sitä kävivät kaikki vuorollaan katsomassa. Työvihkoja käytettiin runsaasti, ja muistan, että ensimmäisellä tarkastuksellaan kouluneuvos Salervo antoi tunnustusta tarkasta ja asiallisesta työstä. Luonnosta tuotiin erilaista tutkittavaa. Kasinon saarilla, silloin vielä hyvin asumattomilla – onneksi – käytiin retkillä. Silloin ei vielä ollut käytettävissä kiikareita. Magnetofoni oli niin raskas, että tarvittiin vahva opiskelija-poika kantamaan sitä, kun menttiin varhaisena kevätaamuna äänittämään lintuja Vääräsaareen. Mutta kaiken puutteen korvasi innostus, joka huokui opiskelijoista.

Ensimmäisenä työvuotena yllätyin, kun nimipäivääni edeltävänä iltamyöhäisenä hetkenä alkoi asuintaloni käytävästä kuulua voimakasta laulua: ”Sä kasvoit neito...” Avasin asuntoni oven ja mitä näinkään: melkoinen joukko opiskelijoita täytti käytä-

vän, ja minulle ojennettiin upea neilikkakimppu. Kiittelin siinä, minkä taisin, ja vielä seuraavana päivänäkin. Tämä käytäntö jatkui useita vuosia. Ja sitten olivat vappuserenadit opettajien ikkunoiden alla, johon me vastasimme karamellein tai simatarjouksin, kuka mitenkin. Ja vielä jäähyväisserenadit ruusukonventin jälkeisenä yönä. Ruusukonventti oli kaunis kevätjuhla päättäjäisiä edeltävänä iltana, ja se pidettiin uusien opettajien valmistumisen kunniaksi. Näistä tavoista on jäänyt todella kaihoisa ja kiitollinen muisto.

Uuteen seminaarirakennukseen 1960

Kun olimme tehneet seitsemän vuotta työtä vaatimattomissa olosuhteissa, osasimme antaa arvoa uudelle seminaarirakennukselle, johon päästiin muuttamaan syksyllä 1960. Kaikki oli valoisa, avaraa ja puhdasta. Biologia ja maantiede olivat saaneet toisen kerroksen eteläpäätyyn hienot tilat: teorialuokka, kokoelmahuone ja laborointiluokka olivat peräkkäin toinen toisensa yhteydessä. Se oli hyvin käytännöllinen ratkaisu opetuksellisesti. Samalla saimme runsaasti määrärahoja ja erilaisia opetusvälineitä, mikroskooppeja, kiikareita yms., joita vuosi vuodelta täydennettiin. Opetusmenetelmät olivat oppilaita aktivoivia. Oppilaskeskeistä työskentelyä oli paljon. Valtava opetusmateriaalialue oli ympäröivä luonto.

Seminaariamme pidettiin hyvin uudenaikaisena ja edustavana. Kouluhallitus lähetti meille useita opetusnäytteiden antajia. Useissa luokissa oli monipuolinen luokkakirjasto, joka oli tarpeen ryhmätöitä ja muita uusia opetusmenetelmiä käytet-

Savonlinnan seminaarin päärakennus ja puutarhaa Kuninkaankartanonmäellä Heikinpohjassa. (Kuva Elna Lappalaisen yksityisarkistosta.)

Hortonomi Elna Lappalainen toimi seminaarin ja opettajankoulutuslaitoksen puutarhurina 1960–1986. – ”Sinapinsiemenestä tekee puutarhan, uskollinen työmies Sinun avullasi” – Jaakko Löytty, Kahden maan kansalainen. (Kuva Elna Lappalaisen yksityisarkistosta.)

täessä. Kokoelmahuoneessa, joka oli eteläpäädyssä keskellä, oli suurissa lasivitrineissä hankkimani monipuolinen lintu- ja nisäkäslajisto sekä iso akvaario. Taustalla oli opiskelijoiden ryhmätyönä tekemiä, maapallon eri ekosysteemejä esittäviä, suorastaan taiteellisia tauluja. Kokoelmahuoneen erotti yleisestä tilasta lasiseinä. Interiööri näytti kiinnostavan juhliin ja muihin tilaisuuksiin saapuvaa yleisöä, koska siinä pysähdyttiin katselemaan ja ihailemaan kokoelmia.

Maantieteessä teimme eräiden luokkien kanssa monipuolisia säähavaintoja. Meillä oli pieni ”säähavaintoasema”. Seminaarin katolla oli pitkään ilmansuuntia osoittava tuuliviiri, joka vasta pari vuotta sitten näyttää poistetun. Mainitsemisen arvoista on myös, että teimme suuritöisiä, mittakaavan mukaisia kohokarttoja eri maista ja mantereista, tietysti Suomestakin.

Kukoistava puutarha karuun maahan

Maatalouden opetus lopetettiin vuonna 1969. Siihen asti se oli ollut suhteellisen laajaa käsittäen maanviljelyn, kotieläinhoidon, puutarhaopin ja metsätalouden perusteita. Kannustuksena varmasti oli se arvostus, joka sodan aikana syntyi kotimaisten tuotteiden saatavuudesta. Kun tuonti oli ollut monenlaisissa vaikeuksissa, osattiin antaa arvoa mahdollisimman riittävälle omavaraisuudelle.

Puutarhamme raivattiin 1960-luvulla kivikkoiseen rinteeseen kovalla työllä. Siellä viljeltiin kaikkea sitä, mitä oppilasruokala käytti raaka-aineena. Opiskelijoilla oli velvollisuus osallistua tietyn tuntimäärän puitteissa puutarhatöihin. Vastineeksi ruokailu oli heille hyvin edullista. Päärakennuksen ja kasvihuoneiden ympärillä oli monipuolinen valikoima koristekasveja. Omenapuu- ja marjapensasalue oli laaja. Ulkomaisia puu- ja pensaslajeja oli istutettu 120. Puutarhuri, hortonomi Elna Lappalainen teki hyvää työtä tuntejaan laskematta.

Kun seminaari oli lakkautettu ja puutarhan toiminta entisenlaisena lakkasi, työskenteli puutarhurimme vielä Joensuun laitoksen hyväksi. Professori Lounamaa lähetti ulkomailta saamiaan erilaisten havupuiden siemeniä, jotka puutarhurimme kasvatti taimiksi. Niitä tuli 400 ruukullista. Samoin hän hoiti vielä Joensuuhun vietäviksi 400–500 laatikollista perennoja. Puutarhamme oli erinomainen, monenlaisen opeuksen lähde, samalla kun se oli ympäristömaisemamme kaunistaja. Turistit ajoivat kesäisin usein ihailemaan seminaarin mäkeä.

Seminaarin vihkiäiset ja kantaatti ”Vuossatain virta” 1963

Seminaarin vihkiäisjuhla oli 14. joulukuuta 1963, ja siitä muodostui huomattava kulttuuritapahtuma. Juhlan säveltaiteellinen päänumero oli lehtori Jorma Väänänen Eila Tulkki-Pitikäisen sanoihin säveltämä kantaatti ”Vuossatain virta”. Kantaatin esittämiseen osallistui harjoituskoulun lapsikuoro, seminaarin iso kuoro sekä osa kaupungin mieskuorosta ja orkesterista, jossa oli myös seminaarin soittajia. Urkuso- listina oli oma oppilaamme Sinikka Hukkanen. Laulusolistiksi oli lupautunut seminaarimme kuuluisin poika, Martti Talvela, mutta hän sai samanaikaisesti tehtävän Milanon La Scalasta. Saimme sitten solistiksi oopperalaulaja Matti Tuloiselan.

Seminaarin vihkiäiset ja juhlakantaatti on tallennettu äänilevyille, jonka kustantamiseen osallistuivat laitoksen seniorit. Levykotelon takakannessa kantaattia on esitelty seuraavasti: ”Sävellys jakautuu runoelman mukaan viiteen osaan: Pakanuuden aika Savossa, Pyhän Olavin linna, Voutien valta, Rauhaa rajalla, Tiedon mahti. I osan kuoro esittää lausuen pianon, urkujen ja patarumpujen säestyksellä. Lyhyen trumpetin toivotuksen välityksellä I osa liittyy II:een, jossa sekakuoro marssin rytmisä laulaa linnan rakennuksesta pianon, patarumpujen, lautasten ja trumpetin säestämänä. III:ssa osassa lyhyen lyömäsoitinten esittämän johdannon jälkeen bassosoolo vuorottelee kuoron kanssa lyömäsoitinryhmän ilmentäessä taustalla runon aiheen mukaista ratsastusrytmiä. IV osa on sävyltään lyrillinen. Se alkaa säestävien soittimien johdannolla, johon liittyy kuoro hymisten. Sopraanosoolo vuorottelee sitten bassosoolon kanssa ja solistit esittävät toisen lausekkeen duettona. Taustalla kuuluu kuoron hyminä, rytmillistä tasapainoa tehostavat harvat triangelin lyönnit. V osa alkaa trumpetin signaalilla, jonka rytmi ilmaistaa patarumpujen lyönneillä sekä pianon akordeilla. Alkusommittelu on polyfoninen kuoroäänien esittäessä teeman seuraavassa järjestyksessä: basso – alto – tenori – sopraano. Kertauksen jälkeen seuraa dramaattinen välike, jossa kuoron säkeitten väliin on sijoitettu patarumpujen tremoloa lautaslyönnin kanssa ja joka trumpetin toivotuksen avulla johtaa lapsikuoron mukaantuloon sekä sävellyksen muuttumiseen hyminän luonteiseksi. Kolme pitkää

trumpetin säveltä, joita tukevat pianon, urkujen, patarumpujen tremolot sekä lautaslyönti viimeisellä iskulla, päättävät sävelteoksen.”

Yleensäkin kaikki juhlahetket ovat jääneet hyvin mieleen. Varmaankin siksi, että ne olivat huolellisesti valmistettuja. Kasvatuksellinen tarkoitus oli piristää arkea koulutyön ohessa ja ohjata valmistuvia opettajia toimimaan vastaavissa tilanteissa tulevilla työympäristöissään. Juhlista ovat erityisesti jääneet mieleeni ns. vuosijuhlat, joissa oli kutsuvieraita, airuet oven pielessä ja kaunis koristelu: kynttilät ja kukat esiintymislavan reunalla. Koristeluista huolehti hortonomi Elna Lappalainen. Vuosijuhlista vaikuttavin oli kymmenvuotisjuhla. Muista juhlista mieleeni ovat jääneet Kalevala-, Kivi- ja maakuntajuhlat, lastenjuhlat, näytelmät, monet hengelliset juhlat ja tietysti jokavuotiset joulu- ja kevätjuhlat.

Kahdessakymmenessä vuodessa Savonlinnan seminaarista valmistui yhteensä 476 kansakoulunopettajaa, joista miehiä oli 71 ja naisia 405. Peruskoulun luokanopettajia oli valmistunut 114. Lehtori Jaakko Kososen 1960-luvulla tekemästä tutkimuksesta ilmeni, että huomattava osa valmistuneista opettajista oli sijoittunut lähikuntiin. Monet ovat jatkaneet opiskeluaan maistereiksi ja jopa tohtoreiksi saakka. He ovat toimineet koulun rehtoreina, koulutoimenjohtajina, johtotehtävissä kouluhallituksessa, kasvatustieteen professorina yliopistossa, musiikkiopistojen opettajina jne. Eräät ovat jatkaneet taiteellisia harrastuksiaan konsertti-, näyttely- ja julkaisutoiminnassa.

Seminaarin vihkiäisjuhlan 1963 kantaattikuoroa johti musiikinlehtori Jorma Väänänen. Laulusolisti oli Matti Tuloisela, urkusolisti seminaarin oppilas Sinikka Hukkanen. (Kuva Eila Tulkki-Pietikäisen yksityisarkistosta.)

Uusia tuulia

Sitten tuli vuosi 1973, jolloin opettajien valmistus silloisessa seminaarissa lopetettiin. Meidät liitettiin virallisesti Joensuun korkeakoulun opettajakoulutukseen. Oma rehtorimme Anna Kekkonen oli jo sairaseläkkeellä ja jäi seuraavana vuonna eläkkeelle. Hän kuoli vuonna 1975. Mutta meidän muiden täytyi jatkaa. Ajassa liikkui voimakas poliittinen ja kulttuurinen muutoshenki. Se oli eräänlaista ”Sturm und Drang” -kautta. Samalla menetimme paljon hyvää. Talon sisärakennelmia alettiin nopeasti ja tehokkaasti muuttaa. Tunnuslauseena oli silloin ”uudet aatteet, uudet vaatteet”. Toimintaa alettiin myös laajentaa, ja siksi oli tarpeen rakentaa uusia tiloja.

Opetussuunnitelmallisesti olimme olleet Joensuun korkeakoulun alaisuudessa jo vuodesta 1969, jolloin koulutus muuttui ylioppilaspohjaiseksi. Laitoksessa oli muutamana vuoden ajan opetettu maantiedon approbaturia. Osa biologian approbaturistakin toteutettiin. Kuitenkin tiettyä epävarmuutta ja turvattomuutta oli ilmassa. Opetustilat muuttuivat alinomaa – tietenkin se oli luonnollista rakennusvaiheessa. Opetusryhmät suurenivat, sen mukana opetus vaikeutui ja opetusvälineistä oli jälleen puute. Kokoelmien kohtalo oli kova. Suurten vitriinien siirto yhä uusiin ja uusiin paikkoihin oli hankalaa. Syvästi vaikutti myös se, että puutarhan toiminta jäi hyvin epämääräiseksi. Tuntui siltä, että puutarhan hoito jätettiin suorastaan heitteille. Se oli opiskelijoillekin taloudellisesti vahingollista, sillä he olivat saaneet aikaisemmin puutarhasta halpaa raaka-ainetta ruokalaansa. Niin paljon puutarhaan uhrattua työtä meni hukkaan, niin paljon kaunista katosi. Mutta: *Tempora mutantur, nos et mutamur in illis*.

Ajan virta vyöryy voimakkaasti eteenpäin koskienkin kautta. Yhteiskunta muuttuu ja koulutus sen mukana. Tekniikka tuo uusia ratkaisumahdollisuuksia. Mutta mitkä ovat oikeita ratkaisuja? Riittävätkö Pestalozzin periaatteet: tieto, taito ja tunne, tietäminen, käden taitojen kehittäminen ja tunne-elämykset? – Biologina olen sitä mieltä, että on jatkuvasti hyvin tärkeää oppia arvostamaan luontoa, seurata mitä luonnossa tapahtuu ja miksi. Luonto loppujen lopuksi suurelta osin sanelee, kuinka elämämme tällä tähdellä voi jatkua. Toivon, että Savonlinnan opettajankoulutuslaitos osaa antaa arvoa ja käyttää viisaasti sitä vaatimatonta puutarha-alueettakin, joka vielä on laitoksen ympärillä.

Anna Kekkonen in memoriam

Sinä päivänä, jolloin ensimmäiset valkeat krookukset
työhuoneesi akkunan alla
nostivat kasvonsa taivasta kohti,
sinä päivänä lähdit.
”Ihmisen elinpäivät ovat kuin ruoho.
Kun tuuli käy hänen ylitseen,
ei häntä enää ole,
eikä hänen asuinsijansa häntä enää tunne.”

Sinä päivänä ymmärsimme kuitenkin,
että elät vielä kauan tuhansissa muistoissamme
yhdessä vietetyistä päivistä
iloisista ja surullisista, syksyisistä ja keväisistä.
Mieleeni palaavat keväiset juhlapäivät:

Aurinko tulvii korkeista ikkunoista sisään,
juhlavirsi soi, vaimenee.
Sinä puhut, puhut niistä arvoista,
jotka ovat Sinulle pyhiä:
Jumalasta, isänmaasta, kodista,
velvollisuudesta,
vapaudesta ja vastuusta,
lähimmäisenrakkaudesta.
Kuinka vähäisintäkään ei saa unohtaa,
vaan auttaa ja antaa itseään.
Ja sinä siunasit lähtevät,
heidät kaikki, joka kevät.

Kuka ymmärtää kärsimystesi määrää,
kyselemme vain, jos tämä tapahtuu
tuoreelle puulle, mitä tapahtuukaan kuivalle.
Asuntosasi akkunat ovat autiot,
asuntosasi, jossa meidän niin usein
oli hyvä olla ja lähteä kotiin turvallisen
iltavirren jälkeen.

Menit pois, meidän on jatkettava.
Testamenttisi, jonka jätit, on arvokas
ja velvoittaa meitä käymään viitoittamaasi tietä.

Eila Tulkki-Pietikäinen 29.4.1975